

V novém školním roce bychom vám chtěli nabídnout pro práci v nedělkách cyklus, který volně vychází z církevního roku.

V září, kdy se děti vracejí do škol, otevíráme otázku, co to je vlastně učení se životu. Během října probíhají v našich sborech bohoslužby s díkůvzdáním za úrodu, čtyři úlohy jsou tedy věnovány našemu vztahu k přírodě, jídlu, darům. Listopad je napříč křesťanskými tradicemi spojen se vzpomínkami na zemřelé. Umírání, smrt a pohřeb jsou slova, která bychom před dětmi neměli vynechávat. Prosincovou a lednovou látku tvoří základní příběhy vánočního evangelia, ale také biblické texty o předpovězeném mesiáši a podobenství o jeho nového příchodu. Pak vstupují církve do postního období, k samotnému postu patří podle nás diakonická témata, která bychom rádi vnesli i mezi děti. Následně jsou zas podrobně probírána zastavení v Ježíšově cestě na Golgotu a setkání učedníků se Vzkříšeným. Po Velikonocích navrhujeme několik příběhů o cestě evangelia do světa, o křtu, moci Ducha svatého. V červnu, čase předprázdninovým, bychom s dětmi rádi mluvili o nakládání s časem a o tom, co to je odpočinek.

Vědomi si toho, že v různých sborech začínají nedělní školy až uprostřed září, že některá setkání odpadnou, nenadepisujeme úlohy daty. Naopak snažili jsme se připravit návrhy shromáždění s dětmi i pro události, které se běžně do plánů nedostávají: den reformace, týden modliteb za jednotu křesťanů, den matek ad. Také velikonoční cyklus obsahuje více přípravků, než kolik je nedělí. Ponecháváme na zvážení těch, kteří nedělky ve sborech koncipují, které příběhy a témata vyberou, či zda třeba vyprávění a nápady na aktivity využijí při sborových odpoledních a jinde. První díl obsahuje rovněž návrh na rodinnou pobožnost o Štědrém dni.

Strukturou jednotlivých lekcí jsme se drželi rozdělení mezi tři věkové skupiny, na což přicházely loni kladné ohlasy. Velká pozornost je věnována návrhům na různé zpředměťující aktivity.

Oproti předchozím létům obsahuje knížka také několik kapitol inspirací pro nedělky i pro prožívání církevního roku s dětmi. Staršovstvům navrhujeme, aby na začátku roku učitelky a učitele nedělní školy ke službě při bohoslužbách vyslala. A tak je také v jejich službě podpořila. S tím souvisí rovněž promyšlení poslání nedělek.

Rádi bychom poděkovali všem kolegyním a kolegům, že si našli čas a zpracovali přípravy pro jednotlivá setkání dětí v nedělních školách.

neděle Rogate 2014

Lenka Ridzoňová, Ondřej Macek a Marta Sedláčková

Přípravka má podobnou strukturu jako minulý školní rok.

Téma a cíle pomáhají učiteli určit, na co se má zaměřit, co je obsahem setkání.

Oddíl *Pro učitele* obsahuje poznámky k textu a ke spojení s liturgickým obdobím. Měl by tomu, kdo setkání v nedělní přípravce, poskytnout výzbroj informací a souvislostí.

V oddíle *Pro děti* nabízejí metodické návrhy učiteli nedělní školy možnosti, jak realizovat setkání s dětmi, setkání dětí s textem a tématem. Rozdělení podle věkových kategorií je orientační, většina autorů se snažila, aby návrhy práce odpovídaly schopnostem dětí toho kterého věku — vy je však znáte jistě nejlépe. Víte také o svých obdarováních i slabinách. Berte návrhy tedy jako studnici nápadů a svobodně je kombinujte tak, aby vyhovovaly vašim potřebám.

Část nadepsaná *Liturgie* obsahuje konkrétní návrhy písní a modliteb.

Celý rok můžeme používat na začátek nedělní jeden stejný *rituál*. Spojí se tak jednotlivé neděle, kdy se často střídají různí učitelé i děti. (Uvádíme i varianty pro oživení v průběhu roku, inspirace pro tvořivé učitele či znužené děti.)

1. Vytvořit kruh (stát, sedět, držet se za ruce, ruce položené na stole, překřížené ruce).

2. „Rok za rokem roky, léta jdou, k roku rok, v ruku laskavou, ó Pane, v ruku tvou vkládám dny a roky tak, jak jdou.“ (Zpívat, recitovat, rapovat, přidávat sloky, tleskat, luskat, s nástroji, s dynamikou, ztvárňovat.)

3. Po dozpívání poslat stiskem ruky signál „jsme tu spolu“ (kontaktovat se očima, ruce na sebe a vytvořit věž).

4. Následuje přechod k nedělnímu (nedělkovskému) pořádku. Doporučení: při úvodních bohoslužbách se píseň zpívá (učí) s celým sborem.

Letošní přípravy jsou koncipovány v blocích, podle témat církevního roku. Věnujte se přípravě s ohledem na celý blok, je dobré, když tak činíte v koordinaci s ostatními učiteli. Nejlépe také s farářkou či farářem sboru, abyste využili možnosti, které přípravka s tématem církevního roku nabízí pro celý sbor (viz kapitola *Inspirace*).

Od počátku slavily místní církve osmý den, den po sobotě, neděli, jako den Ježíšova zmrtvýchvstání (Mt 28,1; Mk 16,2; 1K 16,2; Sk 20,6–12), den nahlížení toho, co bude (den, kdy máme zakusit, jaké je to v Božím království), později také jako den odpočinku (Ex 20,10–11).

Od 2. století začaly být slaveny v návaznosti na židovský pesach Velikonoce. Ty se staly nejvýznamnějším křesťanským termínem, a proto jim byl předřazen biblicky doložený čtyřicetidenní půst. S židovským pesachem spojené, po padesáti dnech následující svátky šavuot (dar tóry, dar sklizně) byly přeznačeny v Letnice. Další křesťanské svátky přibýly až v době, kdy se církev stala státním náboženským římské říše. Často byly zavedeny jako náhrada za pohanské slavnosti (sluneční, sklizňové atd.). Už v pozdní antice si církev bohoslužebně připomínala dny úmrtí i narození křesťanských mučedníků a v kalendáři vystřídali pohanské hrdiny křesťanští svědci víry.

Církev vzešle z reformace usilovala o jakousi redukci svátků a důrazné podtržení jejich biblického ukotvení. Znovu do popředí měly vystoupit svátky Páně: Narození Páně, Zjevení Páně, ukřižování a zmrtvýchvstání Páně (Velikonoce), Nanebevstoupení Páně, Letnice. I reformace však stála o to, aby především soukromou zbožnost pomáhaly utvářet inspirativní příběhy jednotlivých křesťanů či dny vděčnosti za úrodu, dny pokání a modliteb.

ADVENT, VÁNOCE A EPIFANIE

Advent znamená latinsky příchod. Připomínáme si, jak k nám Bůh přišel v minulosti (zpravidla se čtou prorocká zaslíbení narození Pána pokoje, ohlášení narození Jana Křtitele, vjezd Ježíše do Jeruzaléma), jak k nám přichází dnes (diakonie ve světě, pomoc druhému, Boží ruce jsou naše ruce, svědectví o Boží moci) a jak jednou přijde (na konci, v konci, k soudu). (Latinské slovo adventus odpovídá řeckému slovu epifaneia — Boží příchod do chrámu, návštěva mocného pána.)

V současné době jde o období čtyř týdnů do 25. prosince (býval na různých místech dlouhý i týdnů šest). Od 4. století byl přípravným časem na slavnost Ježíšova narození.

Od 8. století je první adventní neděle chápána jako začátek církevního roku.

Tím, že byl 6. leden (svátek epifanie) druhým nejvýznamnějším křesťanským termínem, bylo předcházejících čtyřicet dnů pro katechumeny obdobím přípravy, postu.

Samotný vánoční okruh začíná první adventní nedělí a končí poslední nedělí po Epifanii. Původně to byl spíše čas meditace a usebrání.

O Vánocích si připomínáme narození Ježíše Krista, které podle slova prokoka (Iz 7,14.8,10) je tím, kdo nám přišel říci a ukázat, že Bůh chce být s námi

(narodil se nám Immanuel — Bůh s námi). Dal se nám Bůh — proto my z této radosti dáváme dárky. O Vánocích se pokoušíme alespoň trochu nahlédnout v jádru nepochopitelné tajemství snižení Boha mezi lidi. Aby se lidé znovu stali dětmi božími, stal se Bůh lidským dítětem, narozeným do velmi nelidských podmínek.

25. prosinec byl v Římě slaven jako den Ježíšova narození asi už ve 4. století. Pro to, proč bylo určeno právě toto datum, existuje několik hypotéz. Nejpravděpodobnější je, že tak církev chtěla přeznačit svátek slunečního boha (Natale Solis Invicti), který zavedl v roce 274 císař Aurelián a jenž byl slaven v období zimního slunovratu. Například Arménská apoštolská církev slaví dodnes jako den Ježíšova narození zřejmě původnější datum 6. ledna.

Naše tradice si v tento den připomíná tzv. tři (podle počtu darů) krále, mudrce od Východu, kteří pochopili, dostalo se jim poznání, že toto betlémské dítě v obyčejných jeslích je od Boha. Hledali jej. Také si v tento den připomínáme svatbu v Káně Galilejské, kde Ježíš učinil svůj první div (proměnil vodu ve víno — člověk potřebuje Boha, když mu dojdou síly, když mu dojde víno) a jeho učedníci v něj uvěřili. Řecké slovo epifaneia znamená česky zjevení — upozorňuje nás na totéž co první svátek vánoční, totiž že se nám ukázal Bůh — v Ježíši nám Bůh ukázal, jaký je. (Mezi vánočními svátky, den osmý, je připomínána ještě Ježíšova obřizka, první návštěva chrámu. Některé církevní tradice spojují 6. leden, či po něm následující neděli, s připomínkou Ježíšova křtu v Jordánu, při kterém také zaznělo označení Ježíše za Božího syna. V Egyptě se v noci z 5. na 6. ledna slavil svátek slunečního boha Aiona, včetně pouťi k řece Nil. Jedna z křesťansko-gnostických sekt se ve 3. století pokusila tento zvyk propojit s Ježíšovým křtem v Jordánu. Všechna tato přeznačení lze chápat jako pokusy vyjádřit, že lidé nejsou v moci přírodních či démonských sil, ale Ježíše.)

Svátek epifanie je prvním nežidovským svátkem křesťanství.

Po něm následuje několik nedělí „po Zjevení“ (maximálně pět) a tři neděle (Septuagesimae, Sexagesimae, Estomihi), které protestantská tradice chápe jako předpostní čas.

POSTNÍ DOBA, VELIKONOCE A LETNICE

Postní období začíná Popelční středou a končí sobotou před nedělí Vzkříšení.

Když Ježíš přišel naposledy do Jeruzaléma, chystali se jeho souvěrci, židé, právě na nejvýznamnější svátky, na pesach. Pesach je svátkem vyjití z Egypta, z otroctví. Pravděpodobně v předvečer tohoto svátku byl Ježíš ukřižován. Na Květnou neděli se upamatováváme na Ježíšův vjezd do Jeruzaléma, ve středu symbolicky na Jidášovu zrádnou domluvu, ve čtvrtek na poslední večeři s učedníky (ustanovení večeře Páně), v pátek na Ježíšův rychlý soud, ukřižování, smrt a pohřbení a o Velikonoční neděli na jeho zmrtvýchvstání.

Jakýsi proměněný pesach slavili zřejmě už první křesťané (Sk 12,1–17; 1K 5,7), záhy také začali slavit večeri Páně a Kristus se jim stal pesachovým be-ránkem (1K 5,7).

Církve nebyly zprvu jednotné při stanovení termínu Velikonoc. Řada z nich je slavila podle židovského kalendáře 14. nisanu (pesach začíná 15. nisanu). Až první nicejský koncil (r. 325) stanovil, že budou slaveny neděli po prvním jar-ním úplňku.

Od 4. století je doloženo čtyřicetidenní přípravné období, v tomto čase se také velikonoční noc stala hlavním křesťanským termínem. Aby bylo dosaženo čtyřiceti dnů, nepočítají se mezi postní dny neděle, půst začíná Popeleční středou a jeho součástí je i velikonoční sobota.

Počínaje 4. stoletím se církve, po vzoru místní jeruzalémské, pokoušely veli-konoční události „napodobovat“. Z původního triduum sacrum (pátek, sobota, neděle či ukřížován, pohřben, vzkříšen) se postupně vyvinul celý svatý týden, resp. osm dní (od květné neděle až po neděli Vzkříšení).

V severní Africe a v Malé Asii se zřejmě v návaznosti na židovství ujalo pa-desátidenní (Sk 2,1) prohlubování velikonoční radosti. Povelikonoční neděle mají latinské názvy, tuto radost vysvětlující: Quasimodogeniti (Jako novoro-zené děti. 1Pt 2,2), Miserecordias Domini (Milosrdenství Hospodinova plná jest země. Ž 33,5), Jubilate (Plésej Bohu všecka země. Ž 66,1), Cantate (Zpívej-te Hospodinu píseň novou! Ž 98,1), Rogate (Požehnan buď Bůh, že mou mod-litbu nezamítl a své milosrdenství mi neodepřel. Ž 66,20) a Exaudi (Slyš mne, Hospodine. Ž 27,7).

V navázání na Lukášovy spisy slavila část církví již ve 4. století den čtyřicá-tý jako Nanebevstoupení Páně (čtvrtek) a den padesátý (Letnice), který pak velikonoční období uzavíral. V řadě dalších církví však zprvu k odlišení obou těchto svátků nedocházelo. Padesátý den byl dnem památky na Ježíšovo nane-bevstoupení (učedníci přestali Ježíše vidět, jeho mise byla skončena, vstoupil na nebesa, aby ještě jinak než svým chozením po zemi otevřel nebesa nám) i dnem daru Ducha svatého.

Přibližně od 9. století byl většinou první neděli po Letnicích slaven svátek Trojice, významný pak zvláště později pro protestantské církve jako svátek vy-znání víry.

DÍKŮVZDÁNÍ, DEN REFORMACE, NEDĚLE VĚČNOSTI

Neděle po Trojici propojují velikonoční čas s adventem. Je to období růstu ve víře, které už protestantská tradice dalšími svátky neprobarvuje. Jen s několika výjimkami:

První neděli po svatém Michalovi, tedy první říjnovou neděli, slaví protes-tantské církve svátek díkůvzdání za úrodu. (Slavnosti prvního chleba a vína byly

v církvích slaveny různě v závislosti na klimatických podmínkách od 3. století.) Vedle vděčnosti dnes stále intenzivněji vstupuje do popředí v souvislosti s tímto svátkem téma odpovědnosti za stvoření.

Tak jako v českých zemích začal být záhy bohoslužebně připomínán den Husovy smrti, konaly německé reformační církve slavnosti ve dny Lutherova narození a smrti (10. listopadu, 18. února). Až v 17. století začala být reformace slavena 31. října. V den, kdy Luther přitloukl 95 tezí k odpustkové praxi, významu víry a Boží milosti na dveře zámeckého kostela ve Wittenbergu.

V listopadu si církve připomínají zemřelé. Luterská tradice jim symbolicky věnuje poslední neděli církevního roku.

LITURGICKÉ BARVY

Na to, jaké období církevní roku můžeme právě prožívat, nás mimo jiné vizuálně upozorňují barvy příkrývek stolů Páně.

Bílá je jakoby souhrnem celého barevného spektra, barvou světla a tedy i barvou Ježíše Krista, barvou zmrtvýchvstání. Používá se v období Vánoc, o Velikonočích a šest neděl po nich, na neděli sv. Trojice a na Neděli věčnosti (připomínka zemřelých).

Červená symbolizuje Ducha svatého, je barvou lásky a ohně, ale také krve (mučedníků a svědků). Používá se na svátek Štěpána, při výročích sboru, o Letnicích, na den Mistra Jana Husa a na Den reformace (31. října — začátek německé reformace, vystoupení Martina Luthera).

Fialová je barvou pokání a tedy i barvou období, kdy se k něčemu (na něco) připravujeme, barvou přemýšlení, mísí se v ní totiž modrá (barva nebe — Boží oblasti) s červenou (barva těla — člověka). Používá se v adventu, v postním čase až do Velkého pátku.

Zelená je barvou růstu a zrání (ve víře), barvou naší chuti a otevřenosti dát něčemu v nás (Božímú království) vzrůst. Zelená je užívána před začátkem postu a o nedělích po Trojici.

Nejprve několik nápadů k jednotlivým obdobím liturgického roku a tématům přípravy:

UČENÍ SE ŽIVOTU

Rozvrh hodin

Pro děti vyrobte jako dárek na uvítanou rozvrh hodin, nad něj můžete nakreslit kruh s výsečemi znázorňující liturgický rok a svátky, černobílý obrázek si mohou děti vybarvit.

V rozvrhu hodin udělejte místo i pro odpoledne, aby bylo kam zapsat biblickou hodinu pro děti/náboženství, ke všedním dnům přidejte i víkend — neděli s nedělní školou. Předškoláci mohou mít v rozvrhu jen dny v týdnu.

Zaznamenáváte-li účast dětí v neděle, nebo budete-li používat plakát s liturgickým rokem, mohla by se vám třeba hodit tiskátka s křesťanskými motivy (<http://goo.gl/v2SMT0>).

Nechte maličkých přijít ke mně

V první hodině (nebo před ní) můžeme vyrobit plakát, na kterém bude mít každé dítě svou podobenku (fotografii, vlastní portrét) — na plakát nakreslíme (nalepíme obrázek) Ježíše, který říká: „Nechte děti a nebraňte jim jít ke mně; neboť takovým patří království nebeské.“ Když přijde do nedělní školy host, alespoň zapíšeme jeho jméno.

Tento plakát můžeme využít k zaznamenávání účasti dětí — k jejich portrétu obtiskujeme tiskátka, kreslíme hvězdičky, lepíme malé samolepky (samolepky s biblickými tématy a křesťanskými symboly najdeme v křesťanských knihkupectvích), ap.

DÍKŮVZDÁNÍ

Strom nebo košík vděčnosti

Lze využít pro celosborové bohoslužby — všichni účastníci bohoslužeb píší na papíry, vystřižené do tvaru ovoce a zeleniny, za co jsou tento rok vděční, za co děkují Bohu.

Papíry s díky se připichují (lepí) na nástěnku nebo veliký karton do nakresleného košíku. S pomocí háčků na vánoční ozdoby můžeme „ovoce díky“ věšet na větve, upevněnou ve stojanu na stromec nebo na svazek větviček ve váze.

Akci lze rozšířit na celé období měsíce října. Každou neděli pak můžete zaměřit vděčnost a díky na určitou oblast — za stvoření, za spásu v Ježíši, za zabezpečení života, za všechno dobré, co máme v životě — vztahy, jídlo, atd., podle tématu v nedělní škole. Podle tématu mohou být různě tvarované i papíry.

Pokud takto pracujeme s celým sborem, zapojíme děti také jako spolupracovnice — rozdávají tužky a papíry, vybírají napsané, větší na nástěnku.

Vyjádřené díky můžeme zahrnout do modlitby výslovně i obecně.

Poselství o vděčnosti

Každé dítě z nedělní školy vyfoťte s papírem (hodila by se i malá tabulka na psaní křídou), na který napíše nebo nakreslí, za co je vděčné, z čeho má radost a chce za to poděkovat Bohu. Pokud to místní podmínky dovolí, vyfoťte stejným způsobem i další členy sboru. Případně vyzdobte vytištěnými portréty sborovou nástěnku nebo vaši internetovou stránku (v tom případě se ovšem nezapomeňte zeptat rodičů, zda zveřejnění schvalují).

DEN REFORMACE

Sborové odpoledne nebo výlet nedělní školy

Obohaťte sborové odpoledne o hry inspirované reformací — zkuste knihtisk, hod kalamářem, přibíjení Lutherových tezí na vrata, atd. Inspiraci naleznete v přípravce o Dni reformace.

UMÍRÁNÍ, SMRT, POHŘEB A ŽIVOT

V něm byl život a život byl světlo lidí

V některé z nedělní bloky, který tematizuje smrt a vzkříšení je možno připomenout v bohoslužbě všechny, kteří v minulém roce zemřeli, všechny, které postrádáme. Když kazatel nebo jiný člen sboru čte jména zemřelých, děti mohou rozsvítit pro každého svíčku a mohou recitovat nebo předčítat slova ze začátku Janova evangelia (J 1,1–5) nebo další text o Ježíši — světlu světa (J 8,12), případně o Ježíši — vzkříšení a životě (J 11,25).

Hořící svíčka symbolizuje v bohoslužbě Krista, který dává život a přináší do něj světlo.

ADVENT A VÁNOCE

Ježíšův rodokmen — proutek z pařezu Jišajova

Z anglo-amerického prostředí pochází varianta adventního kalendáře s názvem „Jesse-Tree“ (čili Jišajův strom — odkazující na verš z Iz 11,1). Jde přeneseně o Ježíšův rodokmen, o příběhy, které předcházely jeho narození. Na každý den adventu připadá jeden příběh nebo postava, případně Ježíšův titul. (Na adrese <http://goo.gl/OXEPfl> nebo <http://goo.gl/cRt9qS> jsou příslušné oddíly i s navrženými symboly.)

S dětmi můžeme symboly kreslit, skládat do „stroměčku“, případně rozdávat k vymalování (nezapomeneme připsat příslušný text) a věšení doma na vánoční stromek.

V kostele můžeme náš „liturgický strom“ využít pro společnou bohoslužbu na první adventní neděli — na holou, suchou větev věšíme obrázky s příběhy Božího lidu a jeho očekávání Spasitele. Větev nám takto „vydá ovoce“.

Vánoční kalendář—vánoční čtení

Kolem Vánoc mají děti prázdniny, nedělní škola často není. Udělte dětem sešitek s texty, které se týkají jednotlivých svátků ve vánočním období, nechte místo na ilustrace (komiks), přidejte několik otázek na přečtené texty nebo náměty na obrázky. Nechte děti hledat informace o vánočních zvycích jako je adventní věnec, vánoční stromek, stavění betlémů ap. Do sešitku můžete zařadit Štědrovečerní pobožnost pro rodinu (jedna z přípravek).

Můžete také promyslet, jak by se text pobožnosti dostal i k dospělým členům sboru. Můžete ho například vložit do sborového dopisu, nebo vyrobit s dětmi vánoční sešitek pro dospělé.

PŮST A DIAKONIE

Postní sbírka

Spojení předpostní a postní doby s tématem diakonie vybízí mimo jiné k tomu, aby se pozornost věnovala sbírce ve shromáždění/nedělní škole. Zde několik tipů, jak s ní pracovat.

- *Víme, na co vybíráme* — děti v nedělní škole celý půst sbírají na jeden konkrétní účel, který samy z navržených projektů vybraly (nabízí se např. postní sbírka Diakonie, Skutečný dárek Člověka v tísní, podobné projekty jiných organizací, kdy se vybírá menší částka na konkrétní věc/zvíře/stavbu; blízké středisko Diakonie; sborový projekt; adopce na dálku; sbírka potravin do potravinové banky, atd.).
- *Vybírání sbírky v bohoslužbě* (ne až u vycházení z kostela) — děti z nedělní školy pomáhají s vybíráním peněz např. před slavením večeře Páně, peníze jsou přinášeny společně s chlebem a vínem jako dary k večeři Páně (vychází z tradice staré církve zachycené v Písmu, kdy se společenství dělilo o jídlo večeře Páně a tak sytilo chudé). Je to třeba dobře promyslet, aby sbírka proběhla důstojně, případně to vysvětlit v ohláškách v neděli předtím. (Tento způsob se skvěle hodí pro sbírku potravin do potravinové banky — viz Český bratr 2014/3, dostupné na adrese www.ceskybratr.cz/archives/5272).
- *Benefiční koncert* — děti přispívají tím, co umí, co dokáží. Děti poskládají dohromady půlhodinu až hodinu z toho, co se naučily v hudební škole, po bohoslužbách následuje koncert. Může být proložený čtením nebo scénkou, pokud

nejsou všechny děti hudební. Můžeme přizvat i děti mimo sbor, na závěr se mohou připojit i dospělí. Hodí se pro předpoštní neděle nebo květnou neděli.

- *Bazárek, jarmark* — opět děti dávají to, co umí, co vyrobily — perníčky, ozdoby, korálky, obrázky, atd. Může být součástí koncertu.

Modlitební řetěz

Podílet se na přímluvné modlitbě je další způsob starosti o druhé. Toho se mohou účastnit i děti — jeden týden je v nedělní škole připravíme (psaní modlitby, nácvik přednesu), další týden provedeme.

Pokud se ve shromáždění ostýchají promluvit i dospělí, je možno psát jména nebo situace, za které je třeba se přimlouvat, na úzké papírky. Ty pak spojíme (např. sešívačkou) do řetězu, jaký se dělá na vánoční stromek. Při přímluvné modlitbě se mohou číst nebo se jen položí na stůl Páně či zavěsí na „strom“ a zahrnou se do přímluvy obecně — „spojení ve starosti o druhé se modlíme.“ (Stejnou službu může udělat sešit, který koluje během bohoslužeb shromážděním, lidé do něj píší své přímluvy, které farář přečte při přímluvné modlitbě.)

VELIKONOCE

Křížová cesta

O Velikonocích můžeme s dětmi projít křížovou cestu, variant je více. Například: Připravíme si obrázky k jednotlivým zastavením (nebo částem pašijového příběhu). Obrázky dětem rozdáme spolu s odkazem na biblický text, ke kterému se jednotlivé obrázky vztahují. Děti mají chvíli čas si rozmyslet nebo najít v Bibli, co je na obrázku a co k tomu řeknou ostatním. V kostele nebo někde venku máme označená místa, kde budou zastavení cesty (je tam např. rozsvícená svíčka). Dítě, jehož obrázek je na řadě, vede ostatní na vybrané místo, zde ukáže dětem obrázek a řekne, co znázorňuje. Vedoucí může říct na místě modlitbu. Další dítě pak vede skupinu na další místo. Cestou mezi místy se zpívá — např. sloky písně *Byl jsi tam*.

Omalovánky křížové cesty najdeme na adrese <http://goo.gl/rfUnkW>.

Velikonoční příběh se dá také vyprávět pomocí *symbolů*. Nápad, jak přesunout pozornost z velikonočních vajíček na velikonoční příběh najdete na adrese <http://goo.gl/qe61sC>. Do otvíracích vajíček (malých krabiček atp.) vložíme symboly, které se váží k oddílům příběhu, s dětmi postupně otvíráme, prohlížíme si je, čteme biblické oddíly nebo vyprávíme. Poslední krabička je prázdná.

Velikonoční čtení — křížová cesta v papíru

Velikonoční příběh můžeme dětem opět rozdat jako sešitek, pro každý den je tu jeden oddíl — s ilustracemi na domalování, modlitbou, informacemi o velikonočních bohoslužbách a jejich časech, atp.

Co ještě můžeme dělat o Velikonocích:

- *Odvalení kamene* — třeba na výletě zkusit pohnout velkým těžkým kamenem.
- *Ovečka* (papír, vata nebo vlna).
- *Beránek* — kreslit nebo péct.
- *Oheň* — velikonoční vigilie začíná zapalováním ohně.
- *Velikonoční večere, nekvašené chleby* — uspořádat večeri, péct chleba, jehněčí.
- *Čist knížku Anniky Tetzner: Červená stuha* — Tereziánské ghetto očima dítěte. Kniha je o tom, jak Židé v Terezíně slavili pesach. Můžeme s dětmi přechystat před Velikonocemi.
- *Mytí nohou* — vzájemně.
- *Světlo* — ve tmě; malé, které se zvětšuje; šíří se — zapalování svíček od sebe; práce s barevným průsvitným papírem — např. ze čtvrtky vyrobíme obrys domu (nejlépe přehnout boční „zdi“ domu tak, aby dům stál), vystříhneme okna, okenní otvory podlepíme barevným průsvitným papírem, za domem pak zapálíme svíčku a okna barevně svítí.
- *Semínko* — musí zemřít. něco z něj vyroste; oběť, život; není zadarmo.
- *Kříž* — vytváření z rukou — natahujeme je k sobě; pata kříže na zemi, hlava míří vzhůru; Ježíš spojuje zemi a nebe.

CESTA EVANGELIA K NÁM

Křest — připomínka křtu

Tematiku křtu najdete v příslušných přípravkách.

Spíše biblická hodina pro děti (nebo sborová neděle s programem pro děti) by mohla být věnovaná delší připomínce vlastního křtu — náměty na pracovní listy např. na adrese <http://goo.gl/XGr5qQ> (list „moje začátky“ — kdo jsem, kdy jsem se narodil, byl pokřtěn, kdo jsou moji kmotři, atd., opakování křestního slibu, vyrábění „kostelního okna“ s biblickým příběhem, vztahujícím se k vodě a křtu).

Pro inspiraci — formuláře, které se týkají obnovy, připomenutí křtu v bohoslužbách najdete na adrese www.coena.cz/svatosti/krest/.

Lze také přemýšlet o symbolickém znázorňování církevního roku:

Barvy

V místnosti pro nedělní školu máme kříž (např. vyrobený z větví), přes jehož břevno se věší šátky, pruhy látky, stuhy v aktuální liturgické barvě.

Na stůl Páně v kostele (případně na stůl v místnosti nedělní školy) používáme ubrusy, přehozy nebo šátky v liturgických barvách. Liturgickou barvu můžeme do prostoru přinést také jako součást květinové výzdoby — barva květináče, vázy, stuha v květině, atp.

„Strom liturgického roku“ — velkou rozvětvenou větev (např. náletovou břízku) usadíme do stojanu na vánoční stromek. Může stát v blízkosti stolu Páně, v apsidě nebo kdekoliv jinde. Na něj věšíme ozdoby, stuhy v příslušných barvách, strom je využit pro další projekty — viz dále např. strom vděčnosti.

Zapalujeme svíčky v liturgických barvách — s dětmi můžeme vyrobit ze zbytků vosku a voskovek svíčky v příslušných barvách, které budeme zapalovat podle liturgického období. Jednodušší varianta bez nutnosti manipulovat s horkým voskem — velké bílé svíčky polepíme motivy z plátkového barevného vosku (např. <http://goo.gl/EU6z9F>). Motivy se mohou vztahovat k období. Pro každé období můžeme mít jednu svíčku, pokud budou stát v kruhu, mohou znázorňovat, jak jdou období za sebou.

Navlékáme barevné korále — za každou neděli nebo svátek jeden v příslušné barvě. S drobnějšími korálky může mít takový náhrdelník každé dítě, odnese si ho na konci roku domů jako pomůcku a připomínku (pro hlavní svátky můžete mít korále např. zdobnější a větší). Nebo pracujeme s velkými korálky, které si vyrobíme třeba z polystyrenových koulí (např. <http://goo.gl/BT4pW3>) polepením, obarvením, atd. „Náhrdelník“ pověsíme v místnosti, kde se scházíme a každou neděli jeden korálek přidáme.

Zapíše-li se účast v neděle, používáme fixy v příslušných barvách (bílou nahradíme zlatou), nebo tiskneme tiskátka barevnými inkousty (k dostání také zlatá razítkovací barva za cca 30 Kč).

Hra

Aby si děti zapamatovaly, jak jdou liturgická období za sebou a naučily se, které barvy k nim patří, vyrobíme si hru — pomůcku. Z tvrdého papíru nebo kartonu vystříháme kotouč (15–20 cm v průměru), na něj namalujeme výseče podle základních liturgických období (proporce výsečí aspoň přibližně podle délky období), můžeme přidat symboly (vánoce — hvězda, velikonoce — kříž, svatodušní svátky — holubice, atd.). Obarvíme dřevěné kolíčky a napíšeme na ně názvy období (vánoce, velikonoční období, atd.). Děti připínají kolíčky ke správnému období. Pokud uděláte postní období a advent, resp. období po Zjevení a období po Trojici, v dvou různých odstínech fialové, resp. zelené, může to být hra i pro předškoláky, stačí se orientovat podle odstínu.

*Šest otázek a odpovědí k přemýšlení, oč tu vlastně běží***1. Jak souvisí nedělní škola s bohoslužbami?**

Nedělní škola patří k bohoslužbám. Je součástí jedné bohoslužby, jejichž část prožijí společně dospělí s dětmi v kostelních lavicích. Dětem tato společná část umožňuje připojit se ke slavení neděle, vrůstají do společenství sboru a církve. Prožijí-li děti určité prvky bohoslužeb (písně, modlitby, biblické čtení...) společně s dospělými, nemusí už učitel v nedělní škole tyto prvky zdvojit, ale může se soustředit na to, co děti v kostele s dospělými nezažijí, tedy zvláště na „kázání“, jež nedělní škola zastupuje především.

2. Jaký je základní záměr, cíl a obsah nedělní školy?

Úkolem nedělní školy je umožnit dětem setkání s evangeliem ve srozumitelné a aktuální podobě. Jde o to přinést jim poselství o tom, jak v tomto světě působí Bůh a co z toho pro nás vyplývá. Ústřední téma evangelia (J 3,16) je v Bibli rozvedeno do mnoha různých podob. Učitel má objevit jednu z těchto podob nejdříve sám pro sebe a předat ji v konkrétní „nedělce“ dětem. On sám může především probudit zájem. Stále hledá, jak nově a tvořivě setkání s evangeliem umožnit, může to však dělat bez úzkosti, že všechno leží na něm, a s nadějí, že se dění v nedělní škole chopí Bůh.

3. Jaké formy lze v nedělní škole používat?

Nedělní školu lze pojmout jako nejrůznější formou ztvárněné, otevřené dílo přiměřené dětem. Je třeba zvolit si tu formu, která je učiteli nejbližší — výtvarnou, divadelní, hudební, meditativní, pohybovou, dialogickou... A ovšem i formu vyprávění, která je nejobvyklejší, ale zdaleka ne nejsnazší! Nejdůležitější je nespustit ze zřetele cíl, nedělní škola by si měla uchovat svoji jedinečnost — nemá být divadelním či výtvarným kroužkem, hernou ani čajovnou.

4. Kým má být učitel nedělní školy především?

Učitel je především současným svědkem předávajícím biblické svědectví skrze či za pomoci svědectví jiných. Děti se mají setkat s člověkem, který je sám vnitřně zaujat biblickým svědectvím. Strhne jen ten, kdo sám je stržen. Učitel reflektuje svoji víru, své možnosti a děti, s nimiž se v nedělní škole setkává. Stále je na cestě „učení se“. Učitel má mít respekt před Bohem, kterého dosvědčuje, a má mít rád „své“ děti. Je přítom pro děti pouze jedním z mnoha svědků a jeho svědectví je jen jedním z úhlů pohledu, tzn. nemusí jim sdělit všechno, ale jeho svědectví má zapadat do společné stavby.

5. *Co by o sobě měl učitel nedělní školy vědět?*

Každý učitel by měl zhodnotit své schopnosti a vybrat si:

- stačí mi inspirovat se, najít a vybrat si to hodnotné z různých zdrojů a sestavit z nich vlastní koncepci své nedělní školy, jsem přitom v rozhovoru s dalšími a průběžně se vzdělávám;
- jsem „předčítatel“ a použiji hotovou koncepci připravenou někým jiným (např. v katechetické příručce), jehož svědectví je mi blízké a přivlastním si je;
- jsem „profesionál“ vzdělaný v základech teologie, pedagogiky a psychologie, který si sám umí určit cíl a způsob provedení nedělní školy.

6. *Jak nedělní školu, její učitele a děti ovlivňuje dnešní svět?*

Dnešní děti žijí v mnoha různých světech s mnohdy velmi rozdílnými hodnotami a mohou kvůli tomu prožívat určitý nesoulad. Přicházejí z různých životních situací i s různými představami o Bohu. Učitel pomáhá dětem pojmenovat a vyjádřit, čemu vlastně věří, aby mohly porozumět své jinakosti a vést dialog s ostatními. Děni v nedělní škole můžeme v době postmoderní chápat jako střípek z Božího světa, který si dítě zařadí do svého životního příběhu.

Považuji za užitečné, odpoví-li si na tyto otázky každý učitel nedělní školy. Možná najdete jiné odpovědi. Situace v jednotlivých sborech se značně liší; podle církevního zřízení nese za konkrétní podobu nedělní školy odpovědnost staršovstvo — ono povolává a pověřuje své učitele. Promyšlení a organizování nedělní školy plně patří k otázce budování a poslání sboru. Nabízím svůj pohled k diskuzi a ochotu k rozhovoru s vámi.

SPOLEČNÉ BOHOSLUŽBY

V mnoha sborech se konají alespoň jednou měsíčně bohoslužby „pro malé i velké“ (dětské, rodinné), kdy se setkává celý sbor včetně dětí.

Letos, kdy se budeme zabývat liturgickým rokem a na něj navázanými tématy, nabízí se takové společné bohoslužebné zahájení na počátku každého bloku/období. Téměř veškeré aktivity obsažené v kapitole *Inspirace, jak prožít s dětmi církevní rok* jsou realizovatelné právě v rámci společných bohoslužeb.

Bohoslužby jinak

Inspiraci pro jiné ztvárnění bohoslužby najdete v článku o „bohoslužbě pro nevěřící Tomáše“ (<http://goo.gl/8bhEVk>), nebo přímo pro děti (v angličtině): <http://goo.gl/ewvOsi>. V obou případech je určitá část bohoslužby (většinou místo kázání) pojata jako cesta po tematických zastaveních a/nebo vlastní aktivní zapojení do ztvárnění a přijetí textu či tématu. Jedno ze zastavení většinou inspirací pro modlitbu, další tvořivé, jiné informativní, atd.

Děti v bohoslužebném prostoru

Jsou děti v bohoslužbách skutečně vítané? (Nikoliv trpěné nebo dokonce vykazované?) Pak je možno například i tam, kde není nedělní škola (vůbec nebo např. o prázdninách, nebo je jen občas) pro děti vytvořit v bohoslužebném prostoru místo.

V modlitebně i v kostele je možno dětem připravit malý stolek s židlemi, k dispozici jsou papíry, pastelky, mohou být i dětské bible, případně tematické hračky (figurky betléma, puzzle s biblickými ilustracemi, archa se zvířaty, atd.), omalovánky k textu, který děti slyší s dospělými, atd.

Ze zkušenosti víme, že děti (2,5–8 let) jsou schopné relativně tiše si hrát; a zároveň sledují bohoslužbu — vstávají na čtení Písma a modlitbu. Předpokladem je vstřícný postoj faráře (samozřejmě i většiny sboru) i to, že farář děti osloví a poučí je před bohoslužbou krátce o pravidlech (u stolku tiše, vstáváme při čtení a modlitbě, atd.), nerodičovská autorita může velmi dobře zafungovat i tehdy, když se děti „rozvášňají“.

(www.spiritualchild.co.uk/childrensareas.html — vymyšleno spontánně členy sboru, ale myšlenka je světová.)

Poslání

V některých sborech se zapojují děti do průběhu bohoslužeb například tím, že shromáždění vyřizují nějaké poselství. V nedělní škole se učí biblický verš (může být jeden na celý měsíc), ten řeknou nahlas po návratu do shromáždění například jako poslání (před požehnáním).

Požehnání

V úloze *Svěřené hřivny* (25. 1.) je hezky popsáno, jak děti mohou připravit pro rodiče a další dospělé kartičky s požehnáním.

ZNÁMÉ JINAK

Rozvíjení modlitebních zvyklostí — inspirace

- Zkuste různá modlitební témata a okruhy napsat na tvrdé papírky nebo dřívka (např. lékařské špachtle), dejte je do hrnečku, v každé nedělní škole se můžete kromě modlitby k příběhu inspirovat zde.
- Podobně můžeme mít v nedělní škole krabičku s předměty, které nám připomínají druhy modlitby — chválu, díky, prosbu.
- Jako modlitební pomůcka nám mohou sloužit i ruce — každý prst symbolizuje část modlitby. Například:
  1. *chválit Boha;*
  2. *děkovat Bohu;*
  3. *vyznávat viny;*
  4. *modlit se za ostatní;*
  5. *modlit se za sebe.*
- Kreslí si děti rády a čmárají si malůvky, když vyprávíte? Zkuste spolu „modlitbu v barvě“ (prayingincolor.com).
- Zpíváte-li rádi, naučte se s dětmi zpívat „amen“ nebo „kyrie“ (viz Evangelický zpěvník nebo Svítá) a zpívejte mezi jednotlivými prosbami modlitby; naučte se zpívat Otčenáš (viz Evangelický zpěvník).
- Zkuste modlitbu dialogickou, s odpověďmi, např. po vzoru žalmu 136.

AKCE

Noc v kostele

Kromě různých výletů, víkendovek, dětských odpolední a táborů můžeme pozvat děti na přespání v kostele (nebo ve sborové místnosti). Kromě toho, že si děti užijí čas spolu, zažijí „kostel trochu jinak“. Při přespávání ze soboty na neděli se děti zapojí ráno do přípravy bohoslužeb, například chystají čísla písní nebo zpěvníky. V sobotu mohou připravit zpěv nebo jiný vstup do bohoslužeb.

Kostelový víceboj

Každé školou povinné dítě si může vyzkoušet služby, bez kterých „loď církve či sboru“ nejede. Děti dostanou jakousi kostelnickou knížku s tabulkou, ve které jsou ve sboru potřebné činnosti jako: roznášení církevního tisku, úklid kostela či sborového domu, staršovstvo — rekapitulace toho, co se ve sboru za

uplynulý měsíc dělo, příprava nedělního programu pro menší děti, vítání na bohoslužbách, modlitba při bohoslužbách či čtení z Bible, počítání sbírky, vyvěsit písně, upéct buchty, uvařit kávu, čaj a umýt nádobí po skončení, vyprávění na náboženství, ozvučení při bohoslužbách, příprava a přednesení části ohlášek. U každé kolonky je jméno odpovědného člověka (např. presbytera), který dětem ke splnění může pomoci či jim realizaci odsvědčit. Na konci roku je pak možno děti odměnit – např. jízdou na opravdových lodích (resp. raftech).

Návrh pro příslušnou část bohoslužeb

PŘEDSTAVENÍ

Milý sbore,
v novém školním roce na sebe vzali službu učitelů
nedělní školy tyto sestry a tito bratří...

OSLOVENÍ

Například: Život ve sboru a tedy i nedělní škola jsou místy a časy, kdy chceme našim dětem ukazovat, že jsou součástí Božího stvoření, že jsou také ony božím otiskem (Gn 1,26n). Chceme jim vyprávět příběhy Božího lidu a zejména příběh Ježíše, v němž nám Bůh ukázal jaký je (2K 4,4; Ko 1,15). Máme naději, že tyto příběhy samy přijmou jako příběhy k životu. Věříme, že sbor včetně nedělní školy je místem působení Ducha svatého (Ř 8,14; 1K 2,10–14), místem pozvání k víře, místem inspirace ke křesťanskému způsobu života a vidění světa, místem povzbuzení, zpevnění. Chtěli bychom společně dětem představovat způsoby Ježíšem podníceného života, zvát je do společenství církve, vést je k bytí, které nechce ubližovat, ničit, jen do sebe zahleděně brát, ale učit je vzájemnému přijímání, odpouštění a také vděčnosti. Byli bychom rádi, kdyby jednou děti to, co ve sboru okusí, co zde odkoukají, povzbudilo k jejich vlastnímu křesťanskému vyznání.

Jsmo velmi vděční, že na sebe tuto službu i někdy břímě být dětem svědky křesťanské víry berete. Děkujeme vám za váš čas a síly. Jsme si také dobře vědomi toho, že na sebe vy berete úkol, který je svěřen nám všem — předávat Ježíšovo učení (Mt 28,19; L 24,47–48). Přejeme vám, aby chvíle v nedělní škole byly pro vás také okamžiky radosti, povzbuzení.

Prosím pojdte sem dopředu.

UVEDENÍ

Milé sestry a milí bratři, prosíme vás přijměte na sebe službu učitelů nedělní školy v našem sboru a konejte ji k boží chvále.

nebo

Milé sestry a milí bratři, přijímáte na sebe službu učitelů nedělní školy v našem sboru, chcete být dětem, které se zde

shromažďují, svědky (v Písmu dosvědčené) víry, naděje a lásky? Jestliže tomu tak je, řekněte: Ano, s pomocí Boží.

MODLITBA

Pane Bože,
děkujeme, že nemusíme víru v tebe hledat a žít jako jednotlivci.
Děkujeme za náš sbor. Děkujeme, že jsme tu spolu lidé různých generací. Děkujeme, že jsou tady i děti.
Pane Bože, spoléháme se na tebe. Ty sám víš, jak je naše víra někdy křehká a nejistá, jak hledáme, tápeme. Prosíme o tvého Ducha.
Prosíme tě za učitelky a učitele nedělní školy. Dávej jim víru. Dávej jim sílu, trpělivost a dobré nápady. Dej, ať dokážou být opravdoví. Prosíme, vezmi na milost naše lidské snažení a dej své požehnání. Učitelům, dětem, celému sboru. Děkujeme.
Amen.

POŽEHNÁNÍ

Požehnej vás všemohoucí Bůh Otec i Syn i Duch svatý. Amen.

nebo

..., přejeme vám do vaší služby Boží požehnání, které v sobě zahrnuje moudrost, sílu i lásku.